

УДК 343.9

ВИХІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ З ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПЕРЕДУМОВИ, ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Асірян С.Р., Мандрікова О.О.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню основних причин по яким Сполучене Королівство вирішило покинути Європейський Союз. Опрацьовані історичні, економічні та політичні передумови такого процесу. Також розглянуто наслідки такого виходу. Проаналізовано референдум, економічний стан Великобританії та Європейського союзу. Визначено вплив припинення членства в ЄС Великої Британії для України

Ключові слова: Великобританія, Європейський союз, Brexit, вихід з ЄС, процедура виходу, референдум, наслідки виходу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. 29 березня 2017 р. Велика Британія офіційно розпочала процедуру припинення членства в Європейському Союзі. Ця подія не лише європейського, а й глобального світового виміру і вже ввійшла в історію європейської інтеграції. Прихильники виходу Великобританії з ЄС, як правило вказують, що країна має особливий статус, що пов'язано з її формою правління, територіальним устроєм, географічною роздільністю та самим бажання її керівників мати вагомий вплив на світову політику, що стає вкрай неможливим, перебуваючи у складі співтовариства. Це підтверджується і «напруженими» відносинами Британії з Європейським Союзом у цілому, так і з деяким її членами.

Противники виходу з ЄС наголошують, що це може мати негативні наслідки в економічній та геополітичній сферах, а в майбутньому, якщо держава вирадить намір знову стати членом Європейського союзу, це може мати невдалі спроби.

Оскільки питання виходу Великобританії з Європейського союзу на сьогодні посідає одне з головних місць щодо обговорення у світі, цим і актуалізується дослідження обраної теми. Це пов'язано також з тим, що до цього часу жодна з держав-членів Європейських Співтовариств і ЄС так чітко не заявляла про свої наміри вийти з їхнього складу й офіційно не запускала юридичного механізму припинення членства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних і зарубіжних вчених дослідження даного питання займались: І.В. Яковюк, А.Е. Морозова С. Толстов, Є. Попко, В.О. Галан, М. Іллюк, Ж.В. Чевичалова тощо), активно це питання обговорюється і у засобах масової інформації.

Постановка проблеми. Метою та завданням статті є дослідження історичних та політичних передумов Brexit, чинників що зумовили постання цього питання сьогодні та наслідків виходу Великобританії з Європейського союзу, як для самої держави, так і для інших членів ЄС.

Виклад основного матеріалу. З самого початку європейської інтеграції, Великобританія посідала окреме місце серед країн-членів і це пояснюється тим, що досить довгий час країна мала значний та вагомий вплив у світі, навіть у часи Другої світової війни. Поступатись «лідерством» вважалось недопустимим. Коли в 1957 р. підписувалися Римські договори, Лондон не захотів приєднатися до країн-засновниць. На думку

Жана Моне, це була ціна перемоги у війні: ілюзія Британії, що можна зберегти все, що у неї було, і нічого при цьому не змінювати. Так, при створенні в 1951 р. Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЕОВС) – кроку в напрямку економічної інтеграції, Британія не бажала віддавати на наднаціональний рівень управління цими галузями. У 1957 р. ЕОВС переріс в Європейську економічну спільноту (ЄЕС). Британія в протигагу створила Європейську асоціацію вільної торгівлі (ЕАВТ) в 1960 р. для європейських країн, які не могли або не бажали приєднатися до спільного ринку, проте така ідея не отримала підтримки серед країн.

Через спад в економіці, держава вимушена була приєднатися до Європейського економічного співтовариства (ЄЕС), хоча цей вступ не був підтриманий іншими країнами з самого початку. Президент Франції Шарль де Голль двічі (у 1963 і 1967 рр.) накладав вето на заявку Лондона на вступ до ЄЕС), набути членства у ЄЕС Великобританія змогла лише за президентства Ж. Помпіду, який 23 квітня 1972 р. провів референдум, під час якого 68,3% французів висловилися на користь членства Великобританії, Данії, Ірландії та Норвегії в об'єднаній Європі.

23 січня 1973 р. британський прем'єр Г. Вільсон виступив у парламенті з промовою, в якій заявив про те, що уряд вважає за необхідне переглянути умови участі країни в ЄЕС і запропонував провести референдум по цьому питанню. Г. Вільсон запропонував «7 пунктів», які були висунуті Кабінетом Міністрів. Ці пункти входили в програму партії 1973 р. У разі незадоволення їх вимог лейбористи погрожували вийти зі спільноти. Усі вимоги стосувались основних чотирьох проблем: зміна загальної сільськогосподарської політики, перегляд методів фінансування ЄЕС в бік зменшення британських внесків, поліпшення торгово-економічних відносин країн-членів ЄС з країнами які не входять до її складу, збереження за Британією її державного суверенітету [1]. 31 березня 1975 р. була видана Біла книга, в якій були зазначені нові умови членства Великобританії.

5 червня 1975 р. Лондон вперше виніс на загальнонаціональний референдум питання про членство країни в ЄЕС (у бюлетені для голосування питання було сформульовано наступним чином: «Як ви думаєте, чи повинна Британія залишатися в Європейському співтоваристві (Спільному ринку)?» У референдумі взяли участь

64,5% електорату, 67,2% виборців проголосувало на користь збереження членства у ЄЕС висловилося 67,2% [2]. Існує думка, що позитивне рішення референдуму щодо членства в ЄС було досягнуто завдяки активній пропаганді.

Залишившись у складі Європейського союзу, Великобританія зберігала свій так званий особливий статус, вона зокрема:

- не приєдналась до зони Євро та Шенгенських угод;
- не підписала Бюджетний пакт;
- уряд Тетчер домогся зменшення внесків країни до спільного європейського бюджету;
- у 1989 р. вона відмовилась підписати Хартію Європейського Співтовариства про основні соціальні права працівників.

У 2013 р країна знову опинилась в глибокій економічній кризі, в 2010 р. ВВП Великобританії виріс на 1,8%, в 2011 р. – лише на 0,9%, відбувалось поступове зменшення темпів росту економіки, що мало місце в останнє в 1975 р.

Е. Хесін вважає: "Одним з наслідків погіршення економічної ситуації в Великобританії і в світі стало зміна структури зовнішньоекономічних зав'язків цієї країни на користь великих та розвинутих держав. Значне падіння ділової активності в країнах ЄС і особливо боргової кризи в Єврозоні викликали зниження темпів зростання товарообігу Великобританії з партнерами по ЄС, який в свою чергу намагається посилити наднаціональний механізм об'єднання та поглиблення інтеграції в бюджетно-фінансовій сфері. Це викликає занепокоєння у Лондона, який вважає, що ці заходи можуть підірвати валютно-кредитну незалежність Великобританії [3].

Посилення руху за вихід з Євросоюзу відбувся після перемоги на виборах Д. Кемерона, який з метою завоювання голосів виборців, а також попередження розколу всередині консерваторів у січні 2013 р. пообіцяв, що у випадку перемоги консерваторів на парламентських виборах 2015 р. новий уряд проведе переговори з Євросоюзом щодо більш вигідних умов продовження британського членства в ЄС, після чого проведе референдум щодо членства Великобританії у ЄС. 28 травня 2015 р. новий уряд Д. Кемерона вніс на розгляд Палати общин питання стосовно проведення до кінця 2017 р. референдуму з приводу подальшого членства в Європейському Союзі. 10 листопада того ж року Д. Камерон повідомив голову Європейської Ради Д. Туска про вимоги Великобританії щодо проведення реформ в Союзі, які умовно можна поділити на 4 види:

- конкурентоспроможність;
- відносини між єврозоною та рештою держав;
- інтеграція і суверенітет;
- соціальна допомога.

Після декількох місяців переговорів уряду Кемерона вдалося укласти 19 лютого 2016 р. угоду з Євросоюзом про особливий статус Великобританії, яка включала в себе наступне:

- Великобританія запроваджує обмеження щодо доступу до системи соціального забезпечення для трудових мігрантів з ЄС. Протягом чотирьох років з дня прибуття нові мігранти не будуть отримувати ніякої соціальної допомоги. Це означає, що трудовим мігрантам необхідно мати власні накопичення, а також заручитися гарантією

роботодавця про прийом на роботу з терміном не менше ніж на чотири роки;

- британська фінансова система здобула незалежність від Європейського Центробанку, проте Лондон не отримав право вето на монетарні рішення єврозони;

– Великобританії має право не брати участь у процесах євроінтеграції, якщо це суперечить інтересам Британії.

Проте, ця угода не задовольнила ані прихильників виходу з Євросоюзу, ані їх опонентів [4].

Акт про референдум по питанню Європейського Союзу був прийнятий Парламентом Великобританії наприкінці 2015 року та став третім за всю історію Великобританії загальнонаціональним референдумом.

Агітаційні кампанії «Британія сильніша в Європі» (Britain Stronger in Europe) і «Голосуй за вихід» (Vote Leave) отримали на проведення кампаній по 600 тис. фунт стерлінгів (більш 766 тис. євро) у вигляді державного гранту. Крім того, їм було надано безкоштовну поштову розсилку, ефірний час на телебаченні, помешкання для зборів. Також вони мали право витратити по 7 млн. фунтів (8,9 млн. євро) на пожертви.

На сайті кампанії "Британія сильніша в Європі" було показано ряд статистичних даних:

- Великобританія витрачає 5,7 млрд фунтів (7,2 млрд євро) на рік, щоб бути членом єдиного ринку ЄС, і в результаті цього британська економіка щорічно отримує 91 млрд фунтів (115 млрд євро);
- якщо країна покине ЄС, витрати кожної британської родини збільшаться на 4,3 тис. фунтів (5,4 тис. євро) в рік, так що зростають ціни на продукти харчування, паливо та електроенергію;
- збереження членства призведе до зтворення до 2030 року додаткових 790 тис. робочих місць, в іншому випадку 950 тис. людей стануть безробітними.

Компанії «Голосуй за вихід» практично не використовували економічні показники. Прихильники виходу закликали британців віддавати гроші, які витрачаються на членство в ЄС, на потреби охорони здоров'я та освіти, попереджаючи про небезпеку зростання кількості мігрантів в країні.

У референдумі змогли взяти участь громадяни Великобританії, Ірландії та країн Співдружності, які легально знаходяться на території королівства, а також британські громадяни, що живуть за кордоном не більше 15 років, члени палат лордів, а також громадяни, що проживають в Гібралтарі. На референдумі перемогли прихильники виходу Великобританії з Євросоюзу; вони отримали на 1,26 млн. голосів більше, ніж їх опоненти. Однак, результати референдуму не означають, що Великобританія остаточно припинила членство в ЄС, відповідно до ст. 50 Лісабонського договору, держава-член ЄС може відповідно до свого національного законодавства (конституційних вимог) самостійно прийняти рішення про вихід із ЄС, по-друге, юридичною підставою припинення членства має стати спеціальна угода (угода про вихід), що укладається в результаті переговорів між такою державою та ЄС в особі Ради ЄС. Переговори мають тривати, за загальним правилом, не більше двох років із моменту офіційного повідомлення держави про вихід.

13.07.2017 р. британський уряд зробив наступний важливий крок на шляху Brexit, запропонувавши Палаті громад британського парламенту проект законодавчого акта – European Union (Withdrawal) Bill, який має на меті забезпечити «...визначеність, послідовність і контрольованість» припинення членства Великої Британії в ЄС [5].

Щодо подальших відносин Великобританії з ЄС, виділяють наступні варіанти розвитку:

– Норвежський варіант: Великобританія виходить з складу ЄС та приєднується до Європейської економічної зони, що забезпечить їй доступ до єдиної європейської ринки, за винятком частини фінансового сектору економіки;

– Швейцарський варіант Швейцарія не входить до ЄС, ні в ЄЗ, але входить до Шенгену, а також укладає окремі договори з Брюсселем по кожному сектору економіки;

– Великобританія може повністю розірвати відносини з ЄС і спиратися тільки на правила СОТ.

Сьогодні досі тривають переговори щодо угоди про вихід Великобританії з ЄС, яка має вирішити основні питання:

– кордони між Північною Ірландією та Ірландською республікою на острові Ірландія. На даний час досягнуто принципової угоди-забезпечення відсутності жорсткого кордону в ім'я підтримки Белфастського договору 1998 року (Agreement of the Holy Friday). При цьому вся Великобританія, включаючи Північну Ірландію, має вийти зі складу митного союзу;

– суми фінансових зобов'язань Великобританії перед ЄС;

– відносини ЄС та Великобританії у регулюванні питання щодо прав громадян та підданих, що проживають на цих територіях.

Аналізуючи наслідки Brexit, можна виокремити наступні:

– умови роботи мігрантів на території Великобританії стануть жорсткішими, адже це було одним із гаслів прихильників виходу з ЄС;

– Зміни у фінансовому секторі: Британія не є членом зони Євро, але саму тут здійснюється обіг цієї валюти, Британський фунт уже впав на 10% відносно долара;

– Британське голосування може спричинити «ефект доміно» в інших країнах ЄС;

– Погіршення відносин з членами ЄС, що у свою чергу матиме не тільки політичні наслідки, але і економічні;

– Що стосується України, то успіх Brexit призведе до втрати сильного союзника в рамках ЄС. Посилення внутрішніх протиріч всередині ЄС відволкатиме увагу європейців від українських проблем. Нарешті, ЄС ймовірно на невизначений час може закрити тему розширення.

Висновки. Припинення членства Великобританії в ЄС має свої і передумови, які обумовлюються геополітичними, історичними та економічними чинниками. Не можна відкинути той факт, що Brexit це довготривалий процес, який виник не раптово, а розвивався і поширювався протягом значного проміжку часу. На сьогодні Великобританія зробила лише перші кроки на шляху до виходу з ЄС, адже не зважаючи на те, що референдум визначив що більшість жителів відстоюють думку про «самостійність» Великобританії, процес виходу має складну структуру. Повинна бути врегульована велика кількість питань з метою недопущення погіршення становища країни в цілому так і всіх її жителів. Складність такого процесу обумовлюється також відсутністю практики щодо припинення членства ЄС, проте беззаперечним є той факт, що Великобританія вже не відмовиться від думки про припинення членства в ЄС, адже шлях до цього був дуже тривалим та непростим.

Список літератури:

1. Морозова А.Е. Перспективы нового референдума о членстве Великобритании в Европейском союзе / Морозова А.Е. // Вестник Томского государственного университета. – История. 2014. № 6(32).
2. Яковюк І. Brexit: причини й наслідки британського референдуму / І. Яковюк // Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики: зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24.05.2016 р. – Харків, 2016. – С. 25–29.
3. Хесин Е. Экономика Великобритании: угроза рецессии сохраняется. URL: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=2360#top, free (дата обращения: 29.04.2018).
4. Яковюк І. Brexit: причини й наслідки британського референдуму / І. Яковюк // Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики: зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24.05.2016 р. – Харків, 2016. – С. 25–29.
5. The Repeal Bill. Factsheet 1: General. URL: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/627983/General_Factsheet.pdf.

Асирян С.Р., Мандрикова А.А.

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

ВЫХОД ВЕЛИКОБРИТАНИИ С ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА: ПРЕДПОСЫЛКИ, ПРИЧИНЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ

Аннотация

Статья посвящена исследованию основных причин по которым Соединенное Королевство решило покинуть Европейский Союз. Проработаны исторические, экономические и политические предпосылки такого процесса. Также рассмотрены последствия такого выхода. Проанализированы референдум, экономическое положение Великобритании и Европейского союза. Определено влияние прекращения членства в ЕС Великобритании для Украины.

Ключевые слова: Великобритания, Европейский Союз, Brexit, выход с ЕС, процедура выхода, референдум, последствия выхода.

Asiryan S.R., Mandrikova A.A.

Yaroslav Mudryi National Law University

EXIT OF THE BRITAIN FROM THE EUROPEAN UNION: PRECONDITIONS, REASONS, CONSEQUENCES

Summary

The article is devoted to the research of the main reasons that lead to the exit of the United Kingdom from the European Union. . Historical, economical and political prerequisites of the process were considered. Also the consequences of the exit were examined. The referendum and economic development of the UK and European Union were analyzed. The influence of the termination of Great Britain's membership in the EU on the Ukraine was identified.

Keywords: Great Britain, European Union, Brexit, exit from the EU, procedure of leaving, referendum, consequences of the exit.